

Näringsliv och regionplanering

Samhället ställer allt större krav på insyn i och information från näringslivet. Då kraven syftar till en bättre planering till gagn för företagen och därmed för människorna som arbetar där, måste de mötas med positiva åtgärder, skriver verkställande direktör Christer Mannerfelt i Handelskammaren i Gävle för Gävleborgs, Kopparbergs och Uppsala län. I det syftet har näringslivet inte bara rätt utan också skyldighet att ställa krav på samhället. Mannerfelt redogör här för vad som gjorts och bör göras i dessa viktiga frågor och för handelskamrarnas avsikt att ställa sina resurser till förfogande i samhällsplaneringens tjänst.

Under 1960-talet planerade statsmakterna en rad åtgärder med sikte på en förstärkt fysisk och ekonomisk regional planering. På länsplanet inrättades år 1964 planeringsråden, och år 1967 påbörjades en omfattande länsplanering, som löpan- de skall hållas aktuell. På basis av resultaten av den sistnämnda har under 1970/71 utarbetats och remissbehandlats regionala handlingsprogram benämnda Länsprogram 1970. Länsprogrammen, vilka i stora delar bygger på uppgifter som infördrats från kommunerna och som avser kommunalekonomisk långsiktsp lane- ring, skall ligga till grund för ett lands- omfattande regionalpolitiskt program att behandlas av riksdagen 1972. I planerings- arbetet tillkommer vidare de pågående för- arbetena till en fysisk riksplan, som i sina grunddrag beräknas bli färdigställd under de närmaste åren.

Från den 1 juli 1971 har vidare inrät- tats särskilda verksamhetsstyrelser för länsstyrel- serna. Samtidigt har de nuvarande läns- planeringsråden avvecklats. Ansvaret för den översiktliga planeringen i länen, som hittills varit delat mellan länsstyrelserna och ett antal fackmyndigheter, koncen- treras till de nya länsstyrelserna. Länsarki- tekterna infogas i dessa. Vidare överförs till dem bl a den beslutanderätt, som tidi- gare tillkommit länsarbetsnämnderna i fråga om prioriteringen av objekt för sys- selsättningspolitiska åtgärder inkl regle- rad byggnads- och anläggningsverksamhet, länsbostadsnämnderna i fråga om bostads- kvoternas fördelning samt länskolnäm- derna i fråga om skolväsendets lokalisering

och dimensionering. Planeringen blir i fortsättningen av särskilt intresse med hänsyn till dess anknytning till såväl regionalpolitiken som riksplaneringen. Med tillkomsten av de nya länsstyrelserna avslutas ett tioårigt reformarbete, som förskjuttit tyngdpunkten i länsstyrelsernas verksamhet från allmän förvaltning till samordning av den fysiska och ekonomiska samhällsplaneringen.

De nya länsstyrelserna består av landshövdingen jämte 10 ledamöter. Av dessa utser landstinget fem och Kungl Maj:t fem. De sistnämnda förutsättes representera bl a näringslivet i resp län. Näringslivets företrädare i styrelserna kommer sålunda tillsammans med arbetsgivarledamöterna i länsarbetsnämnderna och länskolnämnderna att spela en nyckelroll i de regionala kontakterna mellan näringsliv och samhälle.

Näringslivets representation

Handelskamrarna i landet framförde i samråd med de centrala näringslivsorganisationerna förslag till Kungl Maj:t om näringslivets representation i de nya länsstyrelserna. Förslagen följdes endast i ringa mån, varför förhoppningarna om en intern mångsidig företagarsakkunskap inom länsstyrelserna grusades. Risk föreligger att åtskilliga frågor inom länsstyrelsen kommer att avgöras genom politiska ställningstaganden i stället för på rent saklig grund. Näringslivet hänvisas härigenom till att alltför huvudsakligen påverka planeringen genom »extern» verksamhet. Desto

större anledning finns att intensifiera denna.

Den fortgående utbyggnaden av den statliga regionala planeringen speglar de ökade ambitionerna i samhällsplaneringen. Samtidigt är det uppenbart att samhällsplaneringen i väsentliga hänseenden måste utgå från aktuella och förväntade förändringar inom näringslivets olika sektorer. Förändringar inom olika branscher och företagsgrupper i fråga om sysselsättning, produktionsvolym, lönsamhet, transportbehov osv kan få mer eller mindre långtgående konsekvenser för samhällsplaneringen inom olika sektorer, samtidigt som de kommunala och statliga myndigheternas åtgärder kan påverka förutsättningarna för sådana förändringar liksom de har avgörande betydelse för företagens möjligheter att klara snabba omställningar. Samhällsplaneringen kräver därför ett intimt samspel mellan företagens och de olika samhällsorganens planering och aktivitet. Härför fordras i första hand att kommunikationerna mellan näringsliv och myndigheter förbättras. Förslag härom har framförts i Samarbetsutredningens betänkande, som framlades i höstas. Förslaget bygger på en utvidgad uppgiftsskyldighet till myndigheterna och anvisar länsstyrelserna som det informationsuppsamlande och -beredande samhällsorganet.

På grund av statsmakternas krav på information från och insyn i näringslivet och genom de visserligen begränsade men dock ökade möjligheterna för näringslivet självt att påverka sin egen situation som representationen i de nya länsstyrel-

serna ger, är kraftfulla och målmedvetna insatser nödvändiga för att tillvarata det samlade näringslivets intressen i förhållande till en utbyggd apparat för samhällsplaneringen. Företagens möjligheter att på olika områden påverka samhällsplaneringen torde i väsentlig grad sammanhålla med möjligheterna att åstadkomma ett gemensamt agerande på det regionala planet. För ett effektivt utbyte av informationer, önskemål och synpunkter mellan myndigheter och företag behöver samhället ett representativt regionalt organ inom näringslivet, sammansatt av företrädare för olika näringsgrenar.

Planeringsarbetet

Vilka konkreta planer skall utarbetas, vilka beslut skall fattas? Behöver näringslivet verkligen vara med och bestämma? Räcker det inte att företagen ägnar sig åt sin naturliga uppgift: att producera och distribuera varor och tjänster? Nej, det räcker inte! Inledningsvis konstaterades att samhället ställer stora krav på informationer från näringslivet. Naturligtvis är inte dessa något självändamål. De är ointressanta så länge inte införade upplysningar leder till åtgärder i form av planering eller – inte lika positivt – otillbörlig påverkan eller försök till styrning. Det är därför väsentligt att näringslivets sakkunskap om sin egen situation och om sina egna förutsättningar till utveckling inte bara tas till vara utan även hävdas.

Men sker då inte detta? Jo, i viss utsträckning: På riksplanet verkar de stora näringslivsorganisationerna genom opi-

nionsbildning, information och kritik och även i direkt samarbete med departement och verk. Men någon beslutsfunktion i samhällsplaneringsarbetet har de inte. Politikerna då? Ja, de medverkar i beslutsfunktionen men påverkas självklart av partipolitiska ställningstaganden. Och – med all respekt för det politiska kunnandet – de saknar ofta den direkta kontakten på »industriell gräsrotsnivå» med företagens aktuella problem.

På lokal- (kommunal-) planet råder i stort sett en liknande situation. Där finns emellertid – förutom den politiska verksamheten – ofta ett förtroendefullt samförstånd mellan branschorganisationer, handelskammare, företagareförening och, inte minst, enskilda företag å ena sidan och kommunerna å den andra.

Hittills har på länsplanet näringslivet saknat möjlighet att med beslutsansvar delta i samhällsplaneringsarbetet. Men i och med tillkomsten av lekmannastyrelserna har företagen fått en unik möjlighet att lägga sina synpunkter på den regionala näringspolitiken och att med kraft hävda sina intressen och påverka utformningen av de villkor under vilka de har att arbeta. Det är därför väsentligt att företagarna verkligen tar denna utsträckta hand, eller om man så vill kastade handske, och inser att i företagsledandet på lång sikt även ingår deltagande i samhällsplaneringen.

Arbetsformerna

Utan att man kunnat lämna något säkert besked härom har dock antytts att de nya

länsstyrelserna kommer att sammanträda var fjortonde dag. Mellan sammanträdena kommer – får man förmoda – föredragningslistor med digert bilagt utredningsmaterial som beslutsunderlag att ut-sändas för att behörigen inhämtas av ledamöterna. Det är inte rimligt att begära att ledamöterna från näringslivet utan bistånd från det övriga regionala näringslivet skall gå igenom beslutsunderlaget, bil-da sig en representativ uppfattning och slutligen ta ställning till exempelvis ett visst planeringsalternativ. Det är inte heller rimligt att begära att dessa ledamöter i tillräcklig mån skall få tid att ta egna initiativ till gagn för det regionala näringslivet. Det är slutligen inte rimligt att ställa sådana krav när samtidigt ledamöternas egna företag har berättigade anspråk på sin företagsledare för produktionen. En lösning vore att näringslivet lät sig representeras i länsstyrelsen av, i stället för en aktiv företagare, en sakkunnig, en »yrkesombudsman». Men en sådan åtgärd skulle just få den från gräsrotsnivå fjärmande effekt som måste undvikas.

Vad man i stället måste sträva efter är att ge de aktiva företagsledarna i länsstyrelsen det bistånd som krävs för ett underbyggt ställningstagande i sakfrågorna. Ett sådant bistånd kan lämnas genom att näringslivet i sin helhet engagerar sig i de näringspolitiska frågorna och visar detta engagemang genom att våga inta en ståndpunkt. Hur skall då frukterna av detta engagemang komma näringslivsrepresentanterna i länsstyrelsen tillgodo? Jo, genom att de får tillgång till ett debatt- och

beslutsforum, i vilket näringslivets ofta divergerande åsikter bör kunna smältas samman och utmynna i en samverkan företagen emellan till gagn för hela det fria näringslivet.

Handelskammaren i Gävle för Gävleborgs, Kopparbergs och Uppsala län har liksom flera andra handelskamrar i landet sedan mitten av 60-talet inom sitt distrikt arbetat för att bygga upp en organisation för det regionala näringslivet, avsedd att svara emot medlemmarnas och samhällsorganens behov av för näringslivet gemensamma ställningstaganden. I ett vart av distriktets tre län verkar s k länskommittéer med uppgift att svara för synpunkter på och kritik av samhällsorganens förslag och åtgärder, men också att komma med initiativ till förbättringar eller andra åtgärder av betydelse för det regionala näringslivets utveckling. Länskommittéerna är sammansatta av företrädare för olika branscher och företagsstorlekar och representerar en god geografisk spridning inom sina län.

Även om kommittéernas huvudsakliga uppgift kommer att vara att utgöra en stöd- och referensgrupp för näringslivsrepresentanterna i länsstyrelserna (till nytta för dessa som helhet) skall de även biträda företagen i det nya systemet för information mellan företag och samhälle.

Parallellt med länskommittéerna arbetar i de tre länen Handelskammarens trafikkommittéer, sammansatta av transport- och vägkunniga representanter från såväl produktionsföretag som åkeribranschen. Dessa kommittéers verksamhet är konti-

nuerligt inriktad på bevakning av länens behovsplaner och prioriteringsbeslut och har i glädjande stor utsträckning lett till samråd med vägförvaltningarna. Resultatet har ofta blivit att företagens önskemål beaktats.

Det vore inte realistiskt att tänka sig att en länskommitté eller en trafikkommitté utan stöd av ett kansli och en verkställande och utredande funktion skulle kunna driva någon framgångsrik verksamhet. Därför står Handelskammarens kansli och personal till kommittéernas förfogande för utredningar eller beredning av särskild fråga.

Länsprogram 70

Länsprogram 70, som ovan nämnts, utgör ett detaljerat och konkret länsvis utarbetat handlingsprogram för utvecklingen fram till i första hand 1975 vad avser befolkningsförändringar, lokalisering av samhällsservice, sysselsättningsskapande åtgärder m m. Programmet använder en planeringsmetod, som går under namnet »ortsklassificering». Om denna klassificering som styrinstrument kan delade meningar råda. Vad som däremot är ostridigt är att programmets genomförande i hög grad berör näringslivets villkor. Det är därför av största vikt att företagarna i sin egen planering uppmärksammar i programmet angivna utvecklingstendenser och samhälleliga avsikter att styra utvecklingen. Men eftersom Länsprogram 70 enligt min uppfattning inte får uppfattas som ett statistiskt, en gång för alla fastlagt utvecklingsschema, måste företagarna

na genom engagemang följa utvecklingen och söka påverka denna i för näringslivet positiv riktning. Samhällets resurser, dvs de statliga investeringarna vad avser vägar, bostäder, skolor, sjukhus osv, kommer att disponeras i enlighet med prioriteringar i Länsprogram 70. Näringslivet är beroende av dessa investeringar för sin egen existens. Det finns alltså skäl att engagera sig *före* besluten om den definitiva resursfördelningen. Kritik efteråt kan vara befogad, men är tyvärr ofta gagnlös. Det är till större nytta att söka påverka sakfrågorna innan de blir föremål för beslut. Det är skälet till att handelskamarväsendet ställt sig till sina huvudmäns och samhällsorganens förfogande för att sakfrågorna skall få den allsidiga och sakkunniga behandling de utan tvekan förtjänar, men inte alltid bestås.

I vissa län är emellertid länskommittéorganisationen ännu obefintlig eller endast obetydligt utbyggd. De centrala näringslivsorganisationerna har därför upprättat ett tillfälligt organ, Näringslivets Regionalbyrå, med uppgift att dels bygga upp länskommittéer i de län där sådana ännu saknas och dels lämna service till samtliga länskommittéer med utredningar i centrala frågor med regional näringspolitisk betydelse. När de sålunda »centralt» bildade länskommittéerna fått egen stabilitet är det meningen att de skall få erforderlig service från den handelskammare, inom vilkens distrikt de arbetar, varefter regionalbyrån bör kunna avvecklas.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas:

- att statsmakterna har valt att lägga samhällsplaneringsfunktionen hos länsstyrelserna,
- att näringslivet måste för sin egen skull delta i samhällsplaneringen,
- att så i viss utsträckning sker genom att näringslivet är representerat i de nya länsstyrelserna,
- att näringslivet därutöver behöver en representativ regional organisation oberoende av branschtillhörighet, företagsstorlek eller lokalisering inom länet,
- att handelskamrarna tillhandahåller denna organisation,
- att näringslivet behöver en utrednings- och beredningsfunktion på länsplanet med uppgift att bistå länskommittéer-

na och näringslivsrepresentanterna i länsstyrelsen,

och att handelskamrarna allaredan fyller en sådan funktion och är beredda att bygga ut sin kapacitet i samverkan med näringslivets regionalbyrå.

Samverkan mellan företag och samhälle kräver insatser från ett samlat näringsliv. Handelskamrarna representerar inom sina distrikt det fria näringslivet och är en naturlig kanal för information i båda riktningarna och ett självklart forum för samråd. Handelskamrarnas förmåga att verka grundar sig emellertid på näringslivets vilja att genom dem med kraft hävda sina intressen. Ett regionalt och lokalt engagemang från näringslivet är sålunda den viktigaste förutsättningen för att kamrarnas verksamhet skall ge resultat.